

De Goederenrechtelijke overeenkomst: (g)een vereiste voor geldige overdracht?

Auteur: F.W.J. Van Geelkerken

§1 Inleiding

In Nederland bestaan er binnen het vakgebied van het goederenrecht (en in mindere mate ook binnen het verbintenissenrecht)¹ twee verschillende opvattingen ten aanzien van de vereisten voor een geldige overdracht. Uit art. 3:84 lid 1 BW blijkt dat voor de totstandkoming van een geldige overdracht er sprake moet zijn van een levering door een beschikkingsbevoegde vervreemder op grond van een geldige titel.

Naast deze drie vereisten voor de totstandkoming van een geldige overdracht wordt er echter in de literatuur² door auteurs³ soms nog gewag gemaakt van een extra vereiste. Dit vierde vereiste, de goederenrechtelijke overeenkomst, wordt gelezen in het vereiste dat een goed geleverd moet worden. Daarbij wordt het leveringsvereiste van art. 3:84 lid 1 BW gesplitst in enerzijds de goederenrechtelijke overeenkomst en anderzijds de leveringshandeling. Een van de auteurs⁴ die gewag maakt van dit vierde vereiste merkt echter wel op dat *veelal [...] in de praktijk aan de eis van een goederenrechtelijk overeenkomst naast die van een rechtsgeldige titel geen zelfstandige betekenis [zal] toekomen*.⁵ De goederenrechtelijke overeenkomst heeft echter als taak ongerechtvaardigde vermogensverschuivingen te voorkomen.

Tegenover deze auteurs, die de goederenrechtelijke overeenkomst bezien als vierde vereiste, staat een andere groep auteurs die deze opvatting niet deelt. Volgens hen mag de aanwezigheid van de goederenrechtelijke overeenkomst wel worden aangenomen, maar is het geen apart vereiste waarbij een ontbreken ervan noodzakelijkerwijs leidt tot een ongeldigheid van de overdracht. Daarnaast achten zij de praktische relevantie van de goederenrechtelijke overeenkomst in het voorkomen van ongerechtvaardigde vermogensverschuivingen twijfelachtig zo niet afwezig.

Op grond van het feit dat beide hiervoor genoemde opvattingen naar mijn mening een kern van waarheid bevatten zal ik mijn betoog schrijven aan de hand van de volgende stelling.

Het al dan niet aanwezig zijn van de goederenrechtelijke overeenkomst is wel van praktisch belang bij de bepaling van de gevolgen van een overdracht op grond van art. 3:84 jo. 3:90 BW, maar is geen onderdeel van het leveringsvereiste en ook geen separaat vereiste voor de geldigheid van de desbetreffende overdracht.

¹ Of de goederenrechtelijke overeenkomst een vereiste is voor een geldige overdracht is onder meer van belang wanneer een beroep op onverschuldigde betaling ex art. 6:203 BW wordt gedaan, in dit artikel wordt namelijk de term "zonder rechtsgrond" gebruikt.

² En in de jurisprudentie in mindere mate ook.

³ Onder andere H.J. Sniijders en J.E. Fesevur.

⁴ H.J. Sniijders in Sniijders e.a. 2001.

⁵ Sniijders e.a. 2001, p. 268.

Hiertoe zal ik in paragraaf 2 summier de overdracht en de goederenrechtelijke overeenkomst karakteriseren en bepaalde begrippen verduidelijken. Daaropvolgend zal ik in paragraaf 3 argumenten geven, en waar nodig voorzien van voorbeelden, waaruit blijkt dat de goederenrechtelijke overeenkomst een vereiste is voor een geldige overdracht. Hierna zal ik in paragraaf 4 hetzelfde doen voor argumenten waaruit blijkt dat de goederenrechtelijke overeenkomst geen vereiste is voor een geldige overdracht. In paragraaf 5 zal ik de wederzijdse argumenten tegen elkaar afzetten, waarna ik in paragraaf 6 een korte samenvatting en conclusie zal geven en daarin mijn definitie van een goederenrechtelijke overeenkomst zal geven.

§2 Overdracht / Goederenrechtelijke overeenkomst

De hoofdbepaling voor zowel de overdracht van zaken (roerend dan wel onroerend) als van vermogensrechten, is neergelegd in art. 3:84 lid 1 BW. Het begrip overdracht is, zo blijkt uit de parlementaire geschiedenis, te definiëren als een *door partijen op grond van levering bewerkstelligde rechtsovergang*.⁶ Hierbij zij opgemerkt dat in deze definitie aan de overdracht als *rechtsgevolg* en niet als *rechtshandeling* wordt gerefereerd.⁷

Uit art. 3:84 lid 1 BW blijkt dat om tot een geldige overdracht te komen er sprake moet zijn van een levering door een beschikkingsbevoegde vervreemder op grond van een geldige titel. Als aan het vereiste van beschikkingsbevoegdheid van de vervreemder, niet voldaan is, is er in beginsel⁸ geen sprake van totstandkoming van een geldige overdracht.

Dit in tegenstelling tot het geval waarin de titel van een geldige overdracht vernietigd wordt, in dat geval is de overdracht met terugwerkende kracht nooit geldig geweest zoals blijkt uit art. 3:53 lid 1 BW. Uit art. 3:90 jo. 3:114 BW blijkt dat voor een geldige levering van een roerende zaak, niet-registergoed volstaan kan worden met bezitsverschaffing en dat ook een houder (analoog) bezit kan overdragen, door de verkrijger in staat te stellen dezelfde macht uit te oefenen over het goed als de vervreemder daarvoor kon.

Het is moeilijk een eenduidige definitie te geven van de goederenrechtelijke overeenkomst zonder dat daaruit een oordeel volgt of dat deze een vereiste is voor de overdracht of juist niet. Maar er kan volgens mij voorlopig volstaan met de volgende definitie, de goederenrechtelijke overeenkomst is de wilsovereenkomst tussen verkrijger en vervreemder om te leveren. De goederenrechtelijke overeenkomst is in deze een overeenkomst *van* levering in tegenstelling tot de obligatoire overeenkomst, wat een overeenkomst *tot* levering oplevert.⁹

⁶ Voorlopig verslag II en Memorie van Antwoord, Parlementaire Geschiedenis boek 3 p. 308.

⁷ Het goederenrecht hanteert de term overdracht zowel voor het overdragen van een goed, een rechtshandeling, als voor het feit dat een goed overgedragen is, een rechtsgevolg.

⁸ Door aan de vereisten van art. 3:86 lid 1 BW te voldoen, is het mogelijk om als verkrijger te bewerkstelligen dat een normaal gesproken niet geldige overdracht wel geldig is.

⁹ J.E. Fesevur, 1997.

Uit deze definitie blijkt dat de goederenrechtelijke overeenkomst een zuivere wilsovereenstemming is, waarbij in het midden wordt gelaten of dat dit een feitelijke handeling dan wel een rechtshandeling is. Evenzeer wordt in het midden gelaten of er sprake is van een op zichzelf staand vereiste, een voorwaarde die in het aangaan van de obligatoire overeenkomst mag worden gelezen of iets anders.

§3 De goederenrechtelijke overeenkomst als vereiste voor een geldige overdracht

De auteurs die stellen dat de goederenrechtelijke overeenkomst een vereiste is voor de totstandkoming van een geldige overdracht zouden aan de in paragraaf 2 gegeven definitie een nadere invulling geven.

Ten eerste zouden zij aangeven dat de goederenrechtelijke overeenkomst een meerzijdige rechtshandeling¹⁰ tussen vervreemder en verkrijger is op grond van een rechtstitel.¹¹ Dit impliceert dat de vervreemder en verkrijger beide een rechtsgevolg beoogt hebben door het sluiten van de goederenrechtelijke overeenkomst. Wanneer dit niet het geval is, spreekt men van een feitelijke handeling.¹²

Daarnaast volgt uit het feit dat de goederenrechtelijke overeenkomst plaats vindt op grond van de rechtstitel dat de goederenrechtelijke overeenkomst inhoudelijk moet overeen komen met de inhoud van de obligatoire overeenkomst om te resulteren in een geldige overdracht. Als laatste volgt uit deze nadere invulling dat als de vervreemder of verkrijger zijn wil niet heeft geopenbaard of dat hij daaraan geen rechtsgevolg heeft willen geven er geen sprake is van een geldige overdracht. Want wanneer een geldige levering ontbreekt kan er zoals uit art. 3:84 lid 1 BW blijkt geen sprake zijn van een geldige overdracht. Ik zal de discrepantie tussen de openbaring van de wil en het beoogde rechtsgevolg illustreren aan de hand van het volgende voorbeeld.

Als ik een koopovereenkomst voor een auto aanga en de beschikkingsbevoegde vervreemder mij de sleutel overhandigt na het sluiten van de koopovereenkomst is er niet automatisch sprake van een geldige levering van de auto.¹³ Dit zou alleen het geval zijn als zowel de verkoper als ik de bedoeling (wil) hebben om door het respectievelijk overhandigen en ontvangen van de sleutels (de openbaring van de wil door een (stilzwijgende) verklaring) een geldige levering, en daardoor overdracht, te bewerkstelligen. De vervreemder gaat er mogelijk van uit dat door het geven van de sleutels van de auto, die de macht over de zaak (kunnen) impliceren, er een geldige levering heeft plaats gevonden. Terwijl ik er van uit kan gaan dat er pas sprake is van een geldige levering als de auto geregistreerd is en op mijn naam staat. Hieruit blijkt dat de wederzijdse wil van de partijen van groot belang is voor de totstandkoming van de levering en daardoor van de geldige overdracht. En aangezien het in Nederland niet mogelijk is om eenzijdig te leveren, dat wil zeggen leveren zonder dat de tegenpartij daarmee heeft ingestemd, moet de goederenrechtelijke overeenkomst een meerzijdige rechtshandeling zijn.

¹⁰ Een op een rechtsgevolg gerichte wil die zich door een verklaring heeft geopenbaard.

¹¹ Wat meestal een obligatoire overeenkomst zal zijn.

¹² Een onrechtmatige daad ex art. 6:162 BW is geen rechtshandeling, maar heeft wel rechtsgevolg.

¹³ HR 15-05-1987, NJ 1998, 701.

De tweede aanvulling die gemaakt is door een dezer auteurs¹⁴ is dat door het sluiten van de goederenrechtelijk overeenkomst geen andere formaliteiten noodzakelijk zijn of dat met een eenzijdige formaliteit van een belanghebbende kan worden volstaan. Hieruit blijkt dat voor een geldige levering geen verdere overeenkomsten hoeven te worden aangegaan. Ik zal ook deze tweede aanvulling illustreren aan de hand van een voorbeeld.

Als ik een recht aan order wil overdragen moet ik om deze te kunnen leveren, zo blijkt uit art. 3:93 BW, eerst endosseren. Het endosseren van een recht aan order kan plaats vinden zonder de medewerking van de verkrijger. Er kan worden volstaan met een eenzijdige rechtshandeling, het endosseren, door de vervreemder. In dit geval is het endosseren van het recht aan toonder een leveringshandeling. De wet bepaalt hier aan welke vereisten moet zijn voor er sprake is van een geldige levering. De goederenrechtelijke overeenkomst is dus geen verbintenisscheppende (obligatoire) overeenkomst, want het creëert geen wederzijdse verplichtingen voor de vervreemder en verkrijger.

En als derde en laatste aanvulling wordt genoemd dat door de goederenrechtelijke overeenkomst ofwel een goed wordt overgedragen, of een vermogensrecht gevestigd dan wel tenietgedaan wordt.¹⁵ Hierbij zei opgemerkt dat de laatste twee aanvullingen bestaan uit feitelijke verduidelijkingen cq. aanvullingen door de desbetreffende auteurs en dat daaruit geen specifiek argumenten kunnen worden afgeleid waarom de goederenrechtelijke overeenkomst een apart vereiste zou moeten zijn voor een geldige overdracht.

Het feit dat de goederenrechtelijke overeenkomst volgens hen in bepaalde gevallen wel praktische relevantie heeft zoals blijkt uit eerder aangehaald citaat¹⁶ wordt met name beargumenteerd op grond van het feit dat eenzijdig niet geleverd kan worden.

Volgens hen moet een aparte wilsovereenkomst voor de levering, de goederenrechtelijke overeenkomst, worden gesloten om een ongeldige eenzijdige levering te voorkomen. En aangezien een (geldige) levering vereist is voor een geldige overdracht, is de goederenrechtelijke overeenkomst een apart vereiste voor de overdracht.

§ 4 Aanname van de aanwezigheid van de goederenrechtelijke overeenkomst

De auteurs die stellen dat de goederenrechtelijke overeenkomst geen vereiste is voor de totstandkoming van een geldige overdracht, zullen aan de in paragraaf 2 gegeven definitie een nadere invulling geven.

Ten eerste zullen zij de definitie nader invullen door te stellen dat de goederenrechtelijke overeenkomst geen meerzijdige feitelijke handeling is op grond van een rechtstitel. Zo schrijft een van deze auteurs¹⁷ dat de goederenrechtelijke overeenkomst een op de obligatoire overeenkomst gebaseerde uitvoeringshandeling is.

¹⁴ H.J. Snijders, *Goederenrecht*, 2001.

¹⁵ Snijders e.a. 2001, p. 265.

¹⁶ Zie voetnoot 5.

¹⁷ O.K. Brahn in Brahn e.a. 1999.

Met de term uitvoeringshandeling wordt in deze zinsconstructie een feitelijke handeling bedoeld. Een feitelijke handeling houdt in dat er ofwel geen sprake is van een door een verklaring geopenbaarde wil, of dat er sprake is van een door een verklaring geopenbaarde wil die niet gericht is op een rechtsgevolg. In dit geval betekent dit dat er een wederzijdse wilsovereenkomst gesloten wordt (de goederenrechtelijke overeenkomst) en dat de vervreemder of verkrijger daarmee geen rechtsgevolg beoogd hebben, of dat de wederzijdse wil ontbreekt. Het feit dat een wederzijdse wilsovereenkomst gesloten kan worden zonder daarmee een rechtsgevolg te beogen zal ik trachten te verduidelijken met een voorbeeld.

Stel ik koop een auto en krijg deze door middel van bezitsverschaffing ex art. 3:90 BW geleverd. Wanneer ik nu zou willen nagaan of er sprake is van een geldige bezitsverschaffing, en daardoor een geldige levering, zou ik de levering moeten toetsen aan de bepalingen van art. 3:90 BW en art. 3:108 jo. 3:114 BW. Ten eerste blijkt uit art. 3:90 BW dat bezitsverschaffing geen rechtshandeling is, het heeft geen rechtsgevolg, en ten tweede blijkt uit art. 3:108 jo. 3:114 BW dat niet de wil van de vervreemder of de verkrijger van belang is voor een geslaagde bezitsverschaffing, maar de verkeersopvattingen. De verkeersopvattingen moeten hier geïnterpreteerd worden als zijnde wat normaal is in het maatschappelijke verkeer. Dit betekent dat ongeacht de wil van de vervreemder of verkrijger een levering kan plaats vinden als is voldaan aan het vereiste dat dit een normale handeling is in het maatschappelijke verkeer. Bezitsverschaffing, en daardoor een geslaagde levering, is dan ook niet op grond van een wilsgebrek aantastbaar. Uit jurisprudentie van de HR¹⁸ blijkt daarnaast dat de enkele wilswijziging van de vervreemder met betrekking tot het houderschap niet relevant is.

Het feit dat de goederenrechtelijke overeenkomst volgens deze auteurs vrijwel geen praktische relevantie heeft ter voorkoming van ongerechtvaardigde vermogensverschuivingen wordt met name beargumenteerd aan de hand van het feit dat in Nederland sprake is van een causaal stelsel. Het causale stelsel, door de Hoge Raad in het arrest Damhof/Staat¹⁹ aanvaard, stelt een verplichte koppeling tussen de titel en de overdracht. Titelgebreken belemmeren de rechtsgeldigheid van de overdracht.²⁰ Dit houdt in dat de titel geldig moet zijn, dus niet nietig of vernietigd, wil een levering effect hebben.²¹ Daarnaast wordt het feit dat volgens hen de goederenrechtelijke overeenkomst vrijwel geen praktische relevantie heeft beargumenteerd op grond van het feit dat naast een geldige titel ook een beschikkingsbevoegde vervreemder en een levering nodig zijn om een overdracht te bewerkstelligen.

¹⁸ HR 24-03-1995, *NJ* 1996, 158.

¹⁹ HR 5 mei 1950, *NJ* 1951, 1.

²⁰ Snijders e.a. 2001, p.318.

²¹ Dit in tegenstelling tot Duitsland, waar bijvoorbeeld de overdracht van een vordering tussen cedent en cessionaris geschiedt door een vormvrije, goederenrechtelijke overeenkomst zo blijkt uit §398 BGB.

§5 De goederenrechtelijke overeenkomst; (g)een vereiste voor geldige overdracht

Om te bepalen of de goederenrechtelijke overeenkomst al dan niet een vereiste is voor een geldige overdracht zal ik de argumenten die naar voren worden gebracht door beide groepen auteurs beoordelen en waar nodig voorzien van commentaar. De auteurs die stellen dat de goederenrechtelijke overeenkomst een vereiste is voor de totstandkoming van een geldige overdracht schrijven dat de goederenrechtelijke overeenkomst een rechtshandeling is.

Terwijl de auteurs die stellen dat de goederenrechtelijke overeenkomst geen vereiste is voor de totstandkoming van een geldige overdracht schrijven dat de goederenrechtelijke overeenkomst een feitelijke (uitvoerings)handeling is.

In dit geval ben ik het eens met deze tweede groep auteurs. Het is mijns inziens niet mogelijk om te stellen dat de goederenrechtelijke overeenkomst een rechtshandeling is, zoals de eerste groep auteurs doet. Een rechtshandeling heeft als definitie dat een rechtsgevolg beoogd wordt door de partijen. Het al dan niet instemmen van de vervreemder of verkrijger met respectievelijk het leveren en het ontvangen van het geleverde heeft volgens mij geen direct rechtsgevolg. De feitelijke levering, het verschaffen van het bezit aan de verkrijger door de vervreemder, heeft daarentegen wél rechtsgevolg. Als de verkrijger gaat houden voor zichzelf wordt deze bezitter en treedt er een rechtsgevolg in.²²

In het geval van een levering op grond van art. 3:90 BW ligt de goederenrechtelijke overeenkomst besloten in de bezitsverschaffing en openbaart de goederenrechtelijke overeenkomst zich door het feit dat er gehouden wordt voor zichzelf. Bij een levering op grond van art. 3:90 BW wordt de goederenrechtelijke overeenkomst rechtsgevolg toegedicht terwijl deze mijns inziens ontstaat door het houden voor zichzelf en niet door de goederenrechtelijke overeenkomst.

Uit art. 3:90 BW volgt op geen enkele wijze dat er sprake is van een tweezijdige verklaring zoals dit wel het geval is in art. 3:115 aanhef BW. Ik ben dan ook de mening toegedaan dat in het geval van een levering van roerende, niet-register goederen, de goederenrechtelijke overeenkomst niet separaat voorkomt, en in dat geval ook geen apart vereiste kan zijn. Deze ligt namelijk besloten in de feitelijke levering, het verschaffen van het bezit aan de verkrijger door de vervreemder. Als de verkrijger na de bezitsverschaffing gaat houden voor zichzelf, is er sprake van een geldige levering. De eerste groep auteurs zou hier tegen in brengen dat mijn zienswijze incorrect is omdat op deze wijze het mogelijk is om eenzijdig te leveren. Ik ben het met hen eens dat het onmogelijk is om eenzijdig te leveren. Ik zie een levering met een goederenrechtelijke overeenkomst als vereiste echter als nutteloos. Als de verkrijger gaat houden voor zichzelf is er sprake van een geldige levering ongeacht of er een goederenrechtelijke overeenkomst bestaat.²³ Het lijkt alsof ik hiermee lijnrecht tegen jurisprudentie van de Hoge Raad over dit onderwerp in ga.²⁴

²² De verkrijger wordt dan bezitter, en de vervreemder was bezitter en heeft geen relatie meer tot het goed.

²³ Dat aan het bezit *meestal* een goederenrechtelijke overeenkomst ten grondslag ligt is evident.

²⁴ HR 08-12-2000, NJ 2001, 350.

Dit is echter niet het geval, er was in deze casus namelijk continue sprake van een houden voor zichzelf door de verkrijgers.

Pas op het moment dat de verkrijgers hoorden dat hun eigendom op basis van de kadastrale gegevens groter was, gingen zij ook dit deel houden voor zichzelf. De initiële levering omvatte niet meer dan wat zij reeds in het verleden huurden, en zij hielden vanaf dat moment dan ook niet méér voor zichzelf dan datgene wat zij altijd al deden.

De eerste groep auteurs stelt dat de goederenrechtelijke overeenkomst inhoudelijk moet overeenkomen met de obligatoire overeenkomst om een geldige overdracht te bewerkstelligen. Met deze bewering ben ik het niet eens, aangezien uit een arrest van de Hoge Raad over dit onderwerp²⁵ blijkt dat deze stellingname incorrect is. Als er sprake is van een inhoudelijke afwijking van de goederenrechtelijke overeenkomst ten opzichte van de obligatoire overeenkomst komt er wel een geldige overdracht tot stand.²⁶

De eerste groep auteurs heeft naar mijn mening wel gelijk als zij stelt dat de goederenrechtelijke overeenkomst wel van praktisch belang kan zijn bij de uitleg van overdrachten. De stellingname van de tweede groep auteurs, dat de functie van de goederenrechtelijke overeenkomst ter voorkoming van onrechtmatige vermogensverschuivingen in dit geval niet praktisch relevant is, is dan ook onjuist. Uit het hiervoor aangehaalde arrest van de Hoge Raad blijkt namelijk duidelijk wat de gevolgen zijn als de goederenrechtelijke overeenkomst afwijkt van de obligatoire overeenkomst. In het gegeven voorbeeld is de goederenrechtelijke overeenkomst van zeer groot praktisch belang.

Want wanneer de pandgever, zoals in het voorbeeld uit hiervoor genoemd arrest, zich contractueel verplicht om op twee auto's bezitloos pandrecht te verlenen, en er uiteindelijk maar op één auto een pandrecht wordt gevestigd, ontstaat er een onrechtmatige vermogensverschuiving. De pandgever verpandt bezitloos één auto, maar ontvangt een bedrag voor de verpanding van twee auto's.

Hiermee is ook de stellingname van de tweede groep auteurs dat onrechtmatige vermogensverschuivingen voorkomen worden door het feit dat in Nederland sprake is van een causaal stelsel²⁷ onderuit gehaald.

§6 Samenvatting en conclusie

De overdracht van roerende zaken, niet-register goederen is in Nederland geregeld in art. 3:84 lid 1 BW. Hierin worden overdracht, een geldige titel, een beschikkingsbevoegde vervreemder en een levering vereist. Binnen het goederenrecht bestaan er twee groepen auteurs, enerzijds een groep die stelt dat naast de hiervoor genoemde vereisten een vierde vereiste bestaat voor een geldige overdracht. Anderzijds bestaat er een groep auteurs die dit vierde vereiste niet bestaand, en daardoor niet noodzakelijk acht voor een geldige overdracht.

²⁵ HR 20-09-2002, *LJN*, AE381 conclusie door Mr. F.F. Langemeijer.

²⁶ Dit laat onverlet dat een verbintenis ontstaat om alsnog een pandrecht te vestigen op de andere auto.

²⁷ De titel moet geldig zijn, dus niet nietig of vernietigd, wil een levering effect hebben.

Dit vierde vereiste wordt door de eerste groep gelezen in het leveringsvereiste in de vorm van de goederenrechtelijke overeenkomst, terwijl de andere groep de goederenrechtelijke overeenkomst wel aanwezig acht maar niet beziet als separaat vereiste. De goederenrechtelijke overeenkomst is grofweg te definiëren als zijnde een wilsovereenkomst van levering.

De goederenrechtelijke overeenkomst wordt door de ene groep gezien als rechtshandeling en door de andere als feitelijke handeling. De ene groep hecht praktisch belang aan de goederenrechtelijke overeenkomst in bepaalde situaties, terwijl de andere groep deze notie volledig verwerpt op grond van het Nederlandse causale systeem. Ik heb in paragraaf 3 en 4 aangegeven welke argumenten er bestaan om tot dergelijke stellingen te komen. Waarna ik in paragraaf 5 duidelijk heb gemaakt dat de goederenrechtelijke overeenkomst een feitelijke handeling is omdat zowel de vervreemder als verkrijger geen rechtsgevolg beogen. Hiernaast heb ik in paragraaf 5 aan de hand van jurisprudentie van de Hoge Raad duidelijk gemaakt dat een ontbreken van de goederenrechtelijke overeenkomst zou leiden tot onrechtmatige vermogensverschuivingen.

De goederenrechtelijke overeenkomst zou dan ook naar mijn mening als volgt gedefinieerd moeten worden.

De goederenrechtelijke overeenkomst is een meerzijdige feitelijke handeling, tussen vervreemder en verkrijger op grond van een rechtstitel, waardoor, zonder formaliteiten of met een eenzijdige formaliteit van de belanghebbende, ofwel een goed wordt overgedragen, of een vermogensrecht gevestigd danwel teniet gedaan wordt en die kan bijdragen aan de verheldering van de gevolgen van een overdracht.

Jurisprudentielijst

HR 5 mei 1950, *NJ* 1951, 1
HR 15 mei 1987, *NJ* 1998, 701
HR 24 maart 1995, *NJ* 1996, 158
HR 8 december 2000, *NJ* 2001, 350
HR 20 september 2002, *LJN* AE381

Aangehaalde literatuur

Brahn e.a. 1999
O.K. Brahn & W. Reehuis, *Zwaartepunten van het vermogensrecht*, Gouda Quint, Arnhem, 1999.

Snijders e.a. 2001
H.J. Snijders & E.B. Rank-Berenschot, *Goederenrecht*, Deventer, 2001.

Fesevur 1997
J.E. Fesevur, *Goederenrechtelijke colleges*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1997.

Geraadpleegde literatuur

J.H.M. van Swaaij, *Beschikken en rechtsovergang* (diss. RUG Groningen), Den Haag, 2000.

J.H. Nieuwenhuis, *Hoofdstukken vermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2000.

A. Pitlo e.a., *Goederenrecht*, Gouda Quint, Arnhem, juni 2001

J.E. Fesevur, *NTBR* 2001/3, 2001